

Raahen opetustoimen taito- ja taideaineiden kehittämissyhmä

<http://www.peda.net/vera/raahe/kehittaminen/taikakuu/kilpailut>

Elina Romppainen pj.

Aki Pulkkanen

Annastiina Salin

Johanna Tausta

Kirsi Laitinen-Ahtinen

KOMELJANTTARIT JA MASKERAADIT

- Raahen opetustoimen juliste- ja tuunauskilpailu syksyllä 2015

Raahen opetustoimen taito- ja taideaineiden työryhmä järjestää perinteisen tuunauskilpailun syksyllä 2015. Tänä vuonna aiheena on entis-Raahen kulttuuririennot, joista museonjohtaja Eija Turunen on kirjoittanut [blogissaan](#).

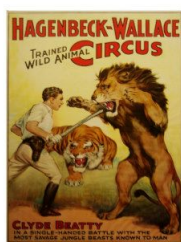
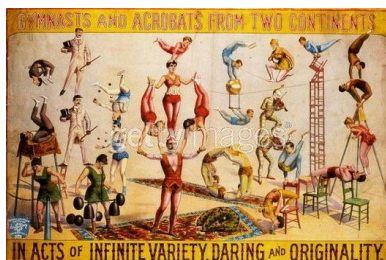
Jo vuosisatojen ajan kaupungissa on nähty erikoisia sirkusesiintyjä, taidevenkoilijoita, muusikoita, taikureita, notkistelijoita ja komeljanttareita vierailta mailta, sekä pidetty

monenmoisia maskeraadeja, juhlia ja konsertteja. Onpa erilaisia näytelmiä järjestetty ihan omin voiminkin.

Tutustukaa luokassa Raahessa vierailleisiin esiintyjiin (liite) ja keskustelkaa yhdessä omista kokemuksistanne kulttuuririennoissa (konsertit, näytelmät, urheilukilpailut, sirkus, naamiaiset jne.) Oppilas voi valita jommankumman kilpailuaiheista (A tai B) koulussa tai kotona toteutettavaksi. Työn voi toteuttaa myös pienessä ryhmässä.

Ikäsarjat: 0-3 luokkalaiset, 4-6 luokkalaiset, 7-9 luokkalaiset, toinen aste

A. JULISTE

- Tee juliste jollekin tekstissä mainituista esiintyjistä tai juliste itse keksimällesi historialliselle esitykselle vapaasti valittavalla tekniikalla (esim. maalaus, piirros, kollaasi...). **Yhdistä julisteeseen tekstiä ja kuvaa.** Kirjoita julisteen taustalle nimi, työn nimi, koulu ja sarja, johon osallistut. Koko on vapaa.
- Millaiseen esitykseen tekemäsi juliste liittyy? Kirjoita lyhyt, mielikuvituksellinen **tarina julisteen kuvaamasta esityksestä** saatekirjeeseen. (liite)

B. KUVITTEELLINEN MUSEOESINE

- Tuunaa kuvitteellinen museoesine, joka liittyy johonkin tekstissä mainittuun esiintyjään tai keksimääsi esitykseen. Millaisesta lenkkarista voisi tuunata sirkusprinsessan kengän, syntyisikö hylätyistä housuista maailman vahvimman miehen esiintymisasu? Millainen olisi keskieurooppalaiselta taikurilta Raahen unohtunut esine? Rakenna vaikka kummallinen soitin tai pienoismalli esityksen lavastuksesta. Voit ommella, liimata, rakentaa...tekniikka on vapaa. Millaiseen esitykseen ja tapahtumiin esine liittyy, niin että esine on päätetty tallettaa museoon?
- Millaiseen esitykseen tai henkilöön tekemäsi museoesine liittyy? Hersyttele mielikuvitustasi ja kirjoita saatekirjeeseen (liite) lyhyt museonäyttelyyn tarkoitettu esittelyteksti kilpailutyöstäsi.

Aikataulu

- Kilpailun julkistus opettajien ideaillassa 7.9.2015
- Opettajien ideailta: **Komeljanntarit ja maskeraadit 7.9.2015** klo 16.30-20.00. Teemana julistetaide, graafinen suunnittelu, esineiden tuunaus ja rakentelu, sekä entis-Raahen uskomattomat kulttuuririennot.
- **Kilpailutöiden palautus 30.10.2015 klo 16.00 mennessä Merikadun koululle.**
- Työt ovat esillä Kruununmakasiinimuseossa ja Raahen kirjastossa marraskuussa 2015. Näyttelyn avajaiset ovat viikolla 45. Kilpailutöistä on yleisöäänestys koko näyttelyn ajan. Raati valitsee sarjojen voittajat. Voittajätöiden näyttely ja julkistus Patalassa Annanpäivillä 9.12.2015.
- Työt on haettavissa takaisin Merikadun koululta 11.12.2015 alkaen seuraavan viikon ajan.

Komeljanttarit ja maskeraadit –saatekirje (liitettävä työn mukaan)

Kilpailusarja (ympyröi): **A** juliste
 B kuvitteellinen museoesine

Ikäsarja (ympyröi): **0-3** luokkalaiset
 4-6 luokkalaiset
 7-9 luokkalaiset
 toinen aste

Työn nimi: _____

Tekijän/tekijöiden(ryhmän) nimi/nimet:

Koulu: _____

Komeljanttarit ja maskeraadit! -tarina tai esittelyteksti:

jatka tarvittaessa paperin taakse..

JULKAISULUPA:

Annan Taikakuu-työryhmälle luvan julkaista kilpailutyöstäni kuvia Raahen opetustoimen peda.netin

Taikakuu-sivuilla: <http://peda.net/veraja/raahe/kehittaminen/taikakuu>

kyllä ei

allekirjoitus/allekirjoitukset:

Kiinnitä saatekirje työhösi. Onhan myös kilpailutyön takana oma nimesi!

SUARÉET, MATINÉET JA MASKERAADIT

- ENTIS-RAAHEN KULTTUURIRIENTOJA

(Teksti on lyhennelmä museonjohtaja Eija Turusen 5.2.2013 pitämästä luennosta ja se on luettavissa kokonaisuudessaan Raahen museon [MUSEUUMI-blogista](#))

1700- ja 1800-luvun Raahessa kävi monenlaisia esiintyjiä ja paikkakunnalla järjestettiin lukuisia tapahtumia, esimerkiksi merimiesten tulotansseja. Esiintymässä kävi hämmästyttävän paljon eri kansalaisuuksiin kuuluvia kiertäviä esiintyjiä. Useat teatteri-, sirkus- ja temppuiluseurueet sekä muusikot ja orkesterit kiertelivät Pohjois-Suomessa.

SIRKUSTAIDETTA

Cirque Olympique ja taitoratsastajat 1825

Preussilaisen August Casparin perheen Cirque Olympique oli varhaisimpia Raahessa ja koko Pohjanlahdella vierailleita sirkuksia. Cirque Olympique oli tunnettu hurjasta **taitoratsastuksesta** ja **akrobatiasta**. Musiikista huolehti **posetiivi**. Sirkuksessa esiintyivät August Casparin perheen lapset, jotka **taitotemppuilivat** kuin ammattilaiset. Vaimo Lisette oli myös taitoratsastaja, mutta siirtyi myymään lippuja tiputtuaan hevosen selästä.

Akrobatiaa ja nuorallatanssia, 1827

Raahessa vieraili myös nuorallatanssia, akrobatiaa ja ratsastusnumeroita esittävä baijerilainen seurue, jota johti Friedric H. Wolff.

Veljekset Jean-Baptist ja Adam Gautier, 1882

Gautierin veljesten kuuluisa sirkus kuului aikakautensa parhaimmiston. Gautierin veljesten seurueeseen kuului 15 henkeä, 12 hevosta ja kaksi aasia. Sirkusteltaan mahtui 300 katsojaa.

Kotimaista akrobatiaa ja nuorallatanssia Westerlundin veljesten sirkuksessa

Kotimainen Westerlundin veljesten **akrobaattisirkus** sai alkunsa uudesta suomalaisesta teatterista, jossa esiintyivät leskirouva Westerlund sekä hänen kaksi poikaansa, yksi tytär, J.P.Järvelin vaimoineen ja neiti Gustafa Paldanius. Vuonna 1880 Westerlundin veljesten kuuluisia akrobaattinumeroita kutsuttiin taidesukkeloitsijoiksi. Seurue mainosti itseään: *"Iloisessa teltissäni, kaupungin ravintolan vieressä olevalla kentällä esitettään: voima- sekä taidenäytelmiä, monenmoista voimistelua ynnä violini soittoa liikkuen rautalankaköydellä, mainio raudan syöjä, joka nielee ihmeellisellä tarkkuudella 24 tuumaa pitkiä rautamiikkoja jne."*

Westerlundin veljesten seurue kehittyi vähitellen ja he mainostivat itseään ”*kuuluna akrobaatti ja nuorallatanssiseurueena*”, jonka esityksiin kuului: ”*Sirkus-voimistelua, Ikarisia leikkejä, klovnnumeroita koiran kanssa ja notkistelua*”. Lokakuussa 1882 ensimmäinen trapetsinnumero, puhenäytelmä ja neiti Herkules nosti tukallaan n. 80 kiloa. Taidot karttuivat ja jo parissa vuodessa Westerlundin veljekset olivat ainoat taitavat suomalaiset **taidevoimistelijat**.

Näin raportoi Oulun Lehti 7.2.1883 Raahen talvimarkkinoista:

”...Huwipaikkoja oli paljo, mainittawin oli karwari Korhosella näytteliä komppaljuunit, weljekset Westerlund Oulusta, jotka oliwat katolle panneet ison lipun liehumaan ja seinälle oli isolle taululle kuwattuna 5 näytteliää, mitkä päällensä seisowat, ym. Sitä taulua maalaiset joukossa ihailten katseliwat, suu auki ja sitten sottoi sisältä kuului, niin kiiruusti riensiwät sisälle näyttelyä katsomaan. Näytteliää 2:si käwi aina wälistä kadunnurkassa torille päin katsoen wäkijoukkoon torwella soittaen niin kutsuwalla äänellä ”tulkaat” ja kas kuin wäkeä tulwasi niin kuin ainakin ihmettä katsomaan, sillä ne oliwat ilmeisesti puetutkin, melkeinpä Aadamin alkupuku oli heillä, jota heikko hermoiset peljästyiwätkin.”

Yksi veljeksistä alkoi sittemmin valokuvaajaksi ja käytti **sirkusrekvisiittaa** kulisseinä ja taustoina kuville. Vielä 1880-luvun lopussa Westerlundin veljekset esiintyivät ainakin Raahessa ja Oulussa

”Silmän kääntäjä ja loihtutempujen tekiä” 1843

Wiljalba Frickell eli Friedrich Wilhelm Frickel oli **ilmiömäinen taikuri**, joka aluksi teki temppuja erilaisten laitteiden avustuksella. Tulipalo kuitenkin tuhosi Frickellin laitteiston ja hän päätti kokeilla taikatempujen tekemistä ilman laitteistoa. Huolellisesti valmistautunut Frickell valloitti yleisönsä sorminäppäryydellä ja puhelahjoillaan. Taikuri saattoi muutti kolme palavaa palttinanenäliinaa lasiksi, jossa oli punssia. Punssin taikuri muutti bischoffiksi, jonka hän heitti kohti yleisön naisia. Naisten sylistä löytyi namusia. Rouva Frickel avusti taitavasti miestään esityksissä.

Lasten huvitusesitykset 1848

Ainoa lasten huvittamiseen keskittyvä esiintyjä oli ruotsalainen aatelismies Knut Erik Wenne Höökenberg. Höökenberg oli verraton ja ainoa laatuaan oleva lastenohjelmien järjestäjä. Höökenberg oli vastustamattoman nokkela ja hyvän tuulinen leikkien isäntä. Höökenbergin maine kiiri ja esiintymishuoneet täyttyivät katsojista. Raahessakin 240 katsojaa! Kun lapset olivat leikkineet kilpaa uupumukseen asti, oli aikuisille tanssit. Ja herra luutnantti Höökenberg kehitti mm. soutamalla eteenpäin viilettävät vesisukset!!

TEATTERIA

Raahessa kävi myös **teatteriseurueita**. Suomenkielistä teatteria ei ollut ja esitykset olivat ruotsiksi. Teatteriseurueita tulikin paljon Ruotsista. Esityksiä oli vähemmän talvella, koska kulkuyhteydet olivat huonot. Yleensä esitykset pidettiin nahkuri Löwenmarkin salissa, nykyisellä Kauppakadulla vanhan apteekin tienoilla. **Kellarimestari** eli kapakoitsija Nils Adolf Girsénin salongissa järjestettiin konsertteja ja monenlaisia esityksiä. Girsénin salonki oli Kauppakadulla kutakuinkin Bio Huvimyllyä vastapäätä. Näytöksiä pidettiin myös nykyisessä Sofian puistossa sijainneessa komerssi Fredrik Soveliuksen rauhanpaikan makasiinissa, raatihuoneen salissa ja maneesissa.

Osa näytelmistä oli meillekin tuttuja kuten esimerkiksi Daniel Hjort. Osa esityksistä oli hieman kokelevampaa teatteria, kuten kahden herran esitys ”en natt i Falkenberg”. Tässä esityksessä toinen herroista makoili herra Soveliukselta lainatussa sinisessä slafrokissa piippua poltellen lähes pilkkopimeässä huoneessa. ”Vega infrusen i isen” esityksessä molemmat näyttelijämestarit eli herrat Nordenskjöld ja Palander seisoivat lainatuissa susiturkeissaan ja koirannahkakintaissaan muka kylmästä kärvistellen: *”Kyllä on kylmä, tuolta kaukaa me olemme tulleet ja kyllä on kylmä ja Vega on juuttunut jäihin Beringinsalmeen”*. Juhlapukuinen raahelaisyleisö seurasi henkeään pidätellen näytelmän kulkua. Kyllä jäi näyttelijöitten hyysääminen vähälle, jo seuraavana päivänä herrat toimitettiin eteenpäin Kokkolaan ja sieltäkin saivat kuulemma näytöksensä jälkeen lähteä nopeasti Ruotsiin.

Kolmetoistavuotias Fredrika Tengström, joka oli talvikauden 1820-21 sairaudesta toipumassa serkkujensa luona Ollinsaaren kartanossa, kertoi kiertelevän teatteriseurueen vierailleen Raahessa: *”Oli kuin jonkinlainen vimma olisi vallannut kaupunkilaiset. Kaikkien, joissa vain oli henkeä ja elämää, piti päästä teatteriin. Kerrottiin, että joku oli pantannut hopealusikkansa voidakseen maksaa pääsylippunsa. Me lapsetkin saimme monta kertaa olla mukana tuossa toivotussa huvissa.”*

Teatteriseurueiden esitysten innoittamana raahelaiset innostuivat tekemään teatteria itse. Raahelainen **kaunosielu** Mathilda Lacke (1810-86) eli himmelska-Mathilda, jolla oli puoji täynnä kauniita pukuja, lainasi paikallisille teatterintekijöille pukujaan ”prinsessa Ruususen” esitykseen. Kun kappale oli esitetty palvelusväelle, ei Mathilda enää halunnutkaan lainata pukujaan.

OMA TUOTANTO

Hyvä ja erinomaiseksi havaittu rahankeruutapa erilaisiin tarkoituksiin (esimerkiksi julkisiin taideteoksiin) oli **illatsut ja soireet**, jotka saattoivat olla näytelmiä, lauluja, soittoja tai naamiaiset eli **maskeraadit**. Isoimmat ja näyttävimmät maskeraadit pidettiin raatihuoneen juhluvassa salissa, kuten esimerkiksi loppiaisena järjestettävä ”trettondags maskeradi”. **Rahvas** odotteli Raatihuoneen pihassa niitä ihmeellisiä hahmoja, jotka illan hämärtyessä vaelsivat kohti juhlahuoneustoa. Kiivaimmillaan **konsäärejä** ja muita tilaisuuksia järjestettiin parin viikon välein. Illatsuilla ja soireilla kerättiin rahaa esimerkiksi Pekka-patsasta varten.

Oulun Lehti 14.3.1883 Raaha 11.3.

Puolipaasto sunnuntaina oli Raastupakartanossa herraswäelle konsääri eli paali, mikä se oikein lie ollut? Oulusta oli täällä soittoniekat puhaltamassa.

O.L. 19.3.1887

”Naamiotanssit oli raastuwan salissa t.k:n 10 p:nä. Oikeen ne oliwat mitä hupaisinta laatua!”

Vuoden 1791 raahelaisia

MUSIIKKIA

1700-luvulta lähtien

Ruotsi ja Preussi sotivat Pommerissa 1700-luvun puolivälissä. Vaasasta lähti Pohjanmaan rykmentti vahvistamaan jo Pommerissa olevia sotajoukkoja. Taistelun tuoksinassa vierähti viisi vuotta. Rykmentti palasi Vaasaan syyskuussa 1762. Rykmentin mukana tuli myös kahdeksanhenkinen **sotilaskapelli** eli orkesteri. Kapellin kotikonnuilla oli ilmeisesti ylituotantoa muusikoista ja mitä luultavimmin soittajia oli houkuteltu tänne liiallisilla lupauksilla. Ruotsin kielen he olivat oppineet palvellessaan Pohjanmaan rykmentissä ja muualla, sillä armeijan päällystö kommunikoi på svenska. Eli ainakin jonkin sortin kielitaito heillä oli tänne tullessaan. Sotilaskapelli teki keikkamatkoja pitkin Suomea ja esiintyi esimerkiksi Viaporissa kuukausitolkulla. Kapelli esiintyi Raahen ja Saloisten kirkkoherra Thomas Stenbäckin kutsusta jo v. 1764. Kapelli kävi keikalla Raahessa myös heinäkuussa 1775.

Kapellin uran huipennus oli esiintymiset Kustaa III:n vierailun yhteydessä Porvoossa, Turussa ja Helsingissä. Tähän kuninkaan vierailuun liittyy eräs hupaisa tarina: Porvoossa vastaanottoseremoniat oli pyritty tekemään mahdollisimman juhlaviksi, kaupungin porvarikaartikin oli koko komeudessaan ratsuineen kuningasta vastassa palkattujen muusikoiden kera. Seremonia sai nolon lopun, kun soittajien töräyttäessä ilmoille oikein mahtavat soitot, säikähtivät kaartin hevoset ja säntäilivät sekopäisesti joka suuntaan. Tiedetään, että kuningas ”oli vähällä haljeta naurusta.”

Pohjanmaan rykmentin soitinkokoelmaan kuului muutama oboe, fagotteja ja käyrätorvia, neljä trumpettia, neljä pasuunaa sekä sello ja kontrabasso, sekä pari kuparisia patarumpuja. Suurin soitinkokoelma, joka Suomesta tunnetaan ennen vuotta 1790. Kapellin jäsenet asettuivat sitten tänne Suomeen.

Joachim David Lückman tuli Raahen urkuriksi vuonna 1786. Kaupunkiseurakunnassa urkuri sai lisätuloja myös kaupunginmuusikon hommista. Hän hoiti siis Raahen ja Salon urkurintehtäviä. Joachim pääsi soittamaan tuliterillä uruilla, koska venäläiset olivat isonvihan aikana tuhonneet vanhat urut. Lückman soitti urkujen lisäksi erinomaisesti useita instrumentteja, mm. viulua ja klavikordia ja opetti myös näiden soittoa, lisäksi hänellä oli useita kirkkomuusikko-oppilaita. Lückman oli suosittu esiintyjä Pohjanmaan säätyläispiireissä. Hän sai kiitosta myös erinomaisesta vokaalimusiikin taidoistaan. Vokaalimusiikki tarkoittaa ilmeisesti lähinnä kaunista ja koulutettua lauluääntä ja laulumusiikin ohjelmiston tuntemusta. Lückmania pidettiin taitavana muusikkona, jota pyydettiin esiintymään arvokkaissa juhlatilaisuuksissa myös muualla kuin Raahessa.

Kiertävät muusikot 1840-luvulla

Kellarimestari Gustaf Adolf Girsénin komeassa salongissa vietettiin **soitannollista suareeta** joskus 1840-luvulla. Hannoverilainen **musiikkitirehtööri** Carl Otto Meyer musisoivine perheineen tuli tänne Raahenkin. Seurueeseen kuului viulua soittavan isä-Meyerin lisäksi huilistirouva ja neljä ottolasta, joista vain kolmen nimi käy lähteistä ilmi. Tytär Elise, lauloi ja Henriette soitti poljinharpua. Perheeseen kuului ainakin yksi poika, Wilhelm, joka esitti huilusooloja alle kymmenvuotiaana. Herra Meyer esiintyi vakituisemmin Töölönlahden huviravintolassa eli Töölön puutarhassa, joka vastaa nykyistä Hesperian puistoa. Perhe kierteli myös Ruotsissa. Herra Meyer kuoli 10.6.1852 Tukholmassa.

Meyerin ohjelmistossa oli poloneesia, aaria oopperasta Norma, variaatioita harpulle, Straussin valsseja, Sevillan parturista cavatina, romanssi ja laukkaava Strauss jne eli soitantoa, otteita oopperamusiikin helmistä ja lopuksi vielä espanjalainen kansantanssi ihan pukuun pukeutuen.

Harpputaituri Adolf Sjöden vieraili Raahessa lumoten naiset soitollaan ja tyylikkäällä ulkonäöllään 1870-luvulla. Valokuvaus oli jo sen verran yleistä, että **ihailijakuvia** myytiin ja ostettiinhan niitä tännekin.

Kuuluisia oopperalaulajia kävi myös, kuten **Emma Strömmer**, oululaissyntyinen kultasepäntytär. Emma Strömmer lähti jo 19-vuotiaana Pariisiin opiskelemaan ja oli uuden suomalaisen oopperan ensimmäinen naisosien esittäjä. Strömmer meni sittemmin naimisiin Lorenz Nikolai Achte´n kanssa ja sai tyttäriä, ainakin Aion.

Sen sijaan Ida Basileria, Pidiisjärvellä eli Nivalassa syntynyttä (10.9.1846) ja Kalajoella asunutta laulajatarta kuvattiin näin: *”laulajattaren notkea, keveä laulu ja herttainen olemus... yleisön ihailema, taiturillinen ja laaja-alainen sopraanokyky”*. Ida Basilier oli raahelaisten suosikki, jota menttiin sankoin joukoin kuulemaan. Parhaimmillaan eistyksissä oli 60 kuulijaa, mikä oli sen ajan ennätys. Raahessa on asunut Basilier-nimisiä henkilöitä jo 1700-luvulla. Basilier oli ihmeellinen **koloratuurisopraano**.

”Hänen heleä, paraimmassa koulussa kehitetty sopraniäänensä ja raitis, vilkasluontoinen laulutapansa olivat omansa tuottamaan hänelle kriittisemmänkin yleisön suosion.”

Raahen Sanomat 5.10.1889

Rouva Ida Basilier-Magelsen antoi syysk. 27 p:nä konsertin kaupunkimme raastuvan suuressa salissa. Suosittu laulajattaremme herätti nytkin sointuisalla laullansa innokasta mieltymystä. Etenkin oli kuulijoitten mieltymys suuri muutamia suomalaisia kansanlauluja laulettaissa. Wäkeä oli laulajaisiin saapunut noin satamäärä.

Kolmas oopperalaulajatar Lydia Lagus melkein esiintyi Raahessa ollessaan vierailulla Saloisten pappilassa vuonna 1880. Lydia Lagus oli matkalla Ouluun konsertoimaan ja tiedusteli pappilan emäntä Caro Borgilta mahdollisuutta pitää konserttia myös Raahessa. Konsertin järjestäminen koettiin kuitenkin liian kalliiksi suhteessa arvioituun yleisöön. Lagus lauloi suomeksi, mutta paikallinen silmää tekevä ja tärkeä yleisö oli ruotsinkielistä.

